

Odmiana zaimków

Autor: Halina Karaś

Odmiana zaimków wykazuje sporo analogii do odmiany przymiotników. Na wzór tej odmiany niektóre gwary (głównie mazowieckie) wprowadziły e y ścieśnione do form zaimkowych, por. teygo, teymu na wzór dobreygo, dobreymu. W Wielkopolsce ścieśnieniu ulega ponadto wygłosowe o: teygou. Podobnie jak i w odmianie przymiotników również w dopełniaczu lp. zaimków w części gwar zachodniowielkopolskich pod wpływem dolnołużyckim pojawia się yg (ig), ych (ich), co prowadzi do zrównania form dopełniacza lp. i lmn. zaimków, por. tyg chłopa, takich nauczyciela i tyg chłopów, takich nauczycieli. Ujednoczenie końcówek zaimków i przymiotników w mianowniku i bierniku lp., np. nasza stara matka – naszą starą matkę, zaszło w większości gwar, stare ę w bierniku utrzymuje się jeszcze na Kujawach, np. swoje zagrode. Osobliwa postać biernika lp. rodzaju żeńskiego ten występuje w gwarze podhalańskiej i wieluńskiej, por. teyn babe. Wiele gwar ma identyczną postać zaimków w dopełniaczu i celowniku oraz miejscowniku lp. rodzaju żeńskiego, por. ty głupi baby (D.), ty głupi babie (C.-Msc.), rozróżniają natomiast te przypadki gwary południowego Śląska i Beskidów (do te baby, ty babie). W Polsce północnej w D. i Msc. lmn. notowana jest końcówka -eych: takeych stareych (zob. Dopełniacz i miejscownik liczby mnogiej przymiotników i zaimków przymiotnych). W tej części dialektów zachowały się formy dawnej liczby podwójnej, dziś na ogół w znaczeniu lmn.: naju, waju, nama, wama. Zaimek on w wielu gwarach zachował charakter zaimka wskazującego, por. on, onego, onemu. Nie wszystkie gwary mają skrócone formy zaim. go, mu (tzn. używają form dłuższych jego, jemu), np. widziałem jego zamiast go (pogranicze wschodnie, część Mazowsza). Anaforyczna postać go bywa często używana w rodzaju nijakim, np. lubi go (ciastko), bije ich (dzieci). Zaimek zwrotny się w C. lp. ma w gwarach śląskich dwie formy sobie//se lub sie, np. doum sie rada = dam sobie radę. W zachodniej Polsce rozróżnia się też formy zaimków rodzaju żeńskiego w dopełniaczu lp. i dopełniaczu lmn.: dłuższe w funkcji dzierżawczej: jejó dziecko, její chłop, i krótsze w funkcji anaforycznej: pytam się jí. Niektóre zaimki mają zmienioną postać fonetyczną, np. gdo = kto (pod wpływem czeskim), chto, fto = ts. Na Śląsku zdarzają się zaimki podwojone totyn, tota, tote oraz starsze formy lmn. zaimków dzierżawczych naszy, waszy obok nasi, wasi. Por. Archaizmy fleksyjne.